

Ana Geršak

Jasmin B. Frelih: *Na/pol*.
Ljubljana: Cankarjeva založba, 2013.

Nedavno smo v prijetni družbi, razpršeni po radijskih valovih, razpravljali o novem slovenskem romanu in tarnali nad pomanjkanjem eksperimenta med mladimi ustvarjalci. Saj ne, da volje ni, le izdelki, ki nastajajo s tem namenom, večinoma ne zaživijo oziroma zaživijo za kratek čas, v specifičnem okolju, ki omili kakovostne hibe, že naslednji dan pa podležejo pozabi. Izdelki, ki bralca sprovcirajo do te mere, da ga prisilijo k preosmišljanju ustaljenih vzorcev ali, v tem primeru, literarnih strategij, so redke ptice. Morda ne toliko zaradi “vrhunskosti”, “umetniškosti” ali podobnih vélikih konceptov, temveč zato, ker ponujajo zanimivo alternativo običajnim (varnim?) pripovednim postopkom. V tem smislu je prozni prvenec Jasmina B. Freliha toliko bolj zanimiv. Razumem ga kot eksperiment, pri katerem se vsi deli niso enako posrečili, a kljub temu premore veliko pripovedno moč.

Sprva je to vse prej kot očitno. *Na/pol* štarta kot nerodna distopija v treh ločenih pripovednih linijah, na pol poti do krasnega novega sveta. Ostaja zasidrana v sedanjo predmetnost – po prostorih še vedno strašijo pralni stroji in liki ob jutranji kavi vztrajno listajo papirnate časopise –, obenem pa teži k poustvarjanju težke futuristične atmosfere à la *Blade Runner*. Podoba temačne, brezizhodne prihodnosti je kulisa prvemu (*Palača palačink*) in tretjemu (*Poetrylitics*) pripovednemu toku, v katerih avtor s predanostjo poznavalca po vrsti niza žanrske klišeje, vključno z eksotičnimi drogami (mAk), mutanti, zaslepljenimi preroki, morilskimi rekorderji, ekstravagantnimi karakterji in predmeti s pridihom intertekstualne patine (kralj ribič in gral) ter fatalnimi ženskami, od katerih je ena stiliziran ženski android. Ime ji je Koito, *nomen est omen*, kajpada, in v romanu se je očitno znašla le zato, da popestri življenje Evanu, ambicioznemu, egocentričnemu gledališkemu režiserju, ki bi naredil vse za grizljaj mAka, tako kakor bi nesrečne množice *Poetryliticsa* naredile

vse za eno Zojino pesem. V paralelnem svetu *Abrahama!* pa se medtem vrstijo prizori z rojstnodnevnega praznovanja tipične slovenske družine, gnezda neizgovorjenih zamer, neizživetega sovraštva in sploh tipično slovenskih familiarno disfunkcionalnih razmerij, nad katerimi bdi tipičen lokalni tajkunček Kras. Evana, Krasa in Zojo zaenkrat družijo le skrivnostna ovojnica z letalsko vozovnico do Šiva, na katero še prehitro pozabijo. Bolj kot liki vozovnico potrebuje avtor, saj mu služi kot pretveza za prizor zaključnega srečanja osrednjih protagonistov. Evan, Kras in Zoja pravzaprav nimajo razloga, da bi se srečali; tako zelo so vraščeni v svoje male, po njihovih merah krojene svetove, da se v skupnem šivu (ali Šivu) ne znajdejo najbolje, in tudi ko se srečajo, je prevezava njihovih svetov rokohitrski izhod v sili, da roman ne bi do konca ostal razpolavljen oziroma raztrojen.

Če roman šepa v iskanju točk prešitja med tremi ločenimi zgodbami, je toliko močnejši v gradnji posameznih svetov. Vsaka od treh ambientacij bi lahko bila roman zase – materiala je namreč več kot dovolj in tam, kjer se za celoto zdi, da se nekoliko vleče in po nepotrebnem razteguje, so zgodbe kot posamezne enote ravno toliko prekratke. To je še najbolj očitno v *Abrahamu!*, kjer tik pred zaključkom vznikne nov zaplet, ki pa nujno ostane brez epiloga, saj v okviru celote količina materiala počasi že uhaja izpod nadzora.

Najboljši del romana so kulise, stranpoti in stranski liki, užitek v pripovedovanju zaradi samega pripovedovanja. Kras in Zoja sta morda res glavna junaka *Abrahama!* in *Poetryliticsa*, toda koliko več mesa je v normem Ludovicu in ožjih članih družine Volk! Japonski urbani *Cosmopolis*, v katerem živi razslojena družba in kjer je vsakogar mogoče razbrati s pogledom in kjer se v podzemlju skrivajo pošastne, a prestrašene kreature, je le lučaj stran od zapuščene tovarne žeblicev, kjer se bo odvijala zabava tisočletja, in od samorastniške družine, ki naseljuje slovenske gozdove. Svet po letu 2027 je neskončno strašljiv in neskončno privlačen. Ponuja vse, kar je v žanru najboljšega: neznano naravno katastrofo, ki so jo znanstveniki davnega leta 2011 zaznali kot povečano združevanje sončevih peg, tehnološki presežek v podobi Velike Kakofonije, načrt Velikega Reza. Nekaj manj kot enajst tisoč kilometrov nad Zemljo že petindvajset let kroži “Maščevalec, bojno letalo brez posadke”, ki v sebi nosi smrtonosno orožje (“Brez njega se nobena zgodba ne konča.”), na sebi pa napis “BOG ŠE NI MRTEV”. Nepojasnjene, a velike (dobesedno) besede imajo v sebi nekaj mističnega. Avtor razkrije ravno dovolj, da upraviči nalomljenost sveta, po katerem se gibljejo njegovi liki, in vzbuja domišljijo okrog ostalega, nepojasnjenega.

Na/pol je vsaj delno (na pol) tudi odgovor na to, kar se dogaja danes: kaos v pričakovanju nečesa in potencialna realizacija tega pričakovanja, želja, ki poraja strah, ki izvira iz želje, da bi se nekaj zgodilo, katastrofa, konec, nov začetek ali – kot bi rekel avtor – rez. Načrt “Velikega Reza” vsebuje tudi klasični element distopij, družbenokritični moment: “Ljudje, ki so živeli bolje od ostalih in so hoteli tako živeti še naprej, so stisnili pesti in upali na najboljše.” Na to misel napeljujejo tudi skrivne vojaške operacije, poostreni varnostni ukrepi, mestni urbanizem, povezovanje v vaške skupnosti, vojna, ki se je že zgodila, in tista, ki še traja. “Ustvarili smo svet, ki ni bil ustvarjen za nas,” dahne Zoja svoji zvesti publiki.

Namembnost pripovedi postane, ko se pojavi, kontraproduktivna, saj zgodbe sili v osmišljanje z neprepričljivo samorefleksijo. *Na/pol* je pač ambiciozen projekt. Glede na izvedbo bi rekla, da že preambiciozen. Kakor eden njegovih stranskih likov Ludovico Överchild “obstaja samo, dokler je brez vzroka”. Veliki Rez in Šiv nista le vsebinska drobca, temveč se v romanu praktično realizirata skozi njegovo strukturo. Roman je ne nazadnje razrezan na tri dele, ti pa so spet porezani, prekinjeni s poševnicami, ki grafično zaznamujejo časovne in identitetne preskoke protagonistov. Slednji plavajo skozi pripoved kot še neizgrajene zavesti luknjičastega spomina, značajsko nedosledni, zabrisani in kakor Zojino telo zaznamovani z brazdami vseh literarnih predhodnikov, na katere naj bi napeljevali. “Rez je bil zanje prvi krik resničnega”, trenutek izbriša (zgodovine, spomina, identitete in kar je še takega), čas vnovičnega rojstva, ki bo na svoj način terjal vnovično smrt. Tako tudi Šiv ni in ne more biti le lokacija na ponorelem GSP-ju, “vojaška oznaka za tamponske cone”, temveč konkretna točka prešitja, akt zaključka, kjer se prostorsko in vsebinsko vse tri zgodbe sešijejo v skupni konec. Ali bolje – kjer jih sešije Pripovedovalec, demiurg in organizator teksta, ki ves čas diskretno vstopa v pripoved, izumlja svet na novo, ko je to potrebno, in opominja na njegovo metafiktivnost. “Vsa ta zmešnjava teksta, da bi se ljudje bolj čutili. Nič resničnega se ne skriva v besedah. Prosojne opne prek praznine. Lahko bobnaš, da se te sliši daleč naokrog, ampak ko opno snameš, zvok izgine.”

Jasmin B. Frelih je nadarjen pripovedovalec. Zdaj bolj zdaj manj spretno meša elemente filma in literature, D. F. Wallacea, Murakamija, Burroughsa in verjetno še katerega reprezentativnega predstavnika postmoderne in postpostmoderne scene. Na trenutke se zdi, da nalašč izbira šokantne elemente – ne zato, ker bi bili za potek dogajanja zares pomembni, temveč kar tako, zaradi preigravanja referenc ali iz čistega pripovednega veselja. Njegovi svetovi so privlačni, ker so samosvoji, ker bodejo v oči, nervirajo,

iritirajo, presenečajo z domišljijo pa tudi z drugačnostjo – vsaj glede na slovenske literarne razmere. *Na/pol* je delo, ki bo pristaše in ljubitelje tradicional(istič)nega romana precej razkurilo. In to je dobro. Če bo razkurilo še kritike in (ne)kritično javnost, toliko bolje. Gotovo je bilo v določeni meri napisano tudi s tem namenom. Je pač knjiga, ki pozornost išče, a tudi zasluži.